

Campsentelles, 12
2009

CENTRE D'ESTUDIS SANTFOSTENCS
AMICS DE CABANYES

Sant Fost i Martorelles en l'obra de Joan Coromines

FERRAN PÉREZ GÓMEZ

El lingüista Joan Coromines i Vigneaux (1905-1997) és una figura gegantina de la llengua catalana ja que va dedicar la seva vida a la recopil·lació, estudi i divulgació de l'origen dels nostres mots, tant de lloc com de persona. Aquesta dedicació a l'etimologia també va abastar la llengua castellana, dins de la qual és reconegut així mateix com una autoritat. En les difícils circumstàncies polítiques que li van tocar viure, Coromines va demostrar ser un home de gran tenacitat i de fortes conviccions ideològiques, la qual cosa el van conduir a l'exili en acabar la Guerra Civil. Això, però, no va fer minvar la seva passió per la tasca que havia començat el 1925, i més concretament l'any 1931, quan decidí esmerçar els seus esforços a recollir els noms de lloc vius de tots els territoris de parla catalana; aquesta obra la va batejar com *Onomasticon Cataloniae*.

L'article que ara ens ocupa versa sobre un aspecte certament petit d'aquesta gran obra abans esmentada: els topònims que ell i els seus col·laboradors van recollir a Sant

Fost i Martorelles, encara que també reproduïm l'estudi que va fer dels noms de les nostres poblacions basant-se en allò que va trobar en llibres i documents antics. Es dona la circumstància que en l'*Onomasticon Cataloniae* només va publicar aquest estudi i va deixar inèdits els mots que havien recollit *in situ* amb el treball de camp. Abans de centrar-nos en ells, cal que fem una breu introducció a la biografia de Coromines.

Perfil biogràfic

Joan Coromines va néixer el 1905 a Barcelona, fill del polític Pere Coromines i de la pedagoga Celestina Vigneaux; i germà del matemàtic Ernest Coromines. De ben jove es va interessar per la lingüística i estudià a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, estudis que va completar a Montpeller, Madrid i Zurich. El 1930 entra a treballar a l'Institut d'Estudis Catalans i el 1931 publica la seva tesi doctoral titulada *Vocabulario aranés*. Aquest mateix any comença a preparar l'*Onomasticon Cataloniae*. Gràcies al seu profund domini del català, del castellà i de l'occità, així com de la romanística, la lingüística indoeuropea i aràbiga, amb els anys Coromines esdevingué un dels principals estudiosos de la lingüística romànica reconegut arreu del món. Els temes de la seva extensa producció són la lexicografia, l'etimologia i l'onomàstica (toponímia i antroponímia).

Després de la Guerra Civil es va exiliar en diversos països, fins que el 1948 va aconseguir una càtedra a la Universitat de Chicago (EE. UU.). El 1967 va tornar a Catalunya i s'instal·la a Pineda de Mar, on continuaria amb la seva meritòria labor de recerca i estudi fins a la seva mort, el 1997.

De la seva obra destaquen el *Diccionario etimológico de la lengua castellana* (1954-1957), el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (1980-2001), obra monumental de caràcter històric, crític, comparatiu i, sobretot, etimològic, i l'*Onomasticon Cataloniae* (publicat entre 1989 i 1997). També va col·laborar en el nomenclàtor de municipis catalans que va adoptar la Generalitat de Catalunya. Joan

Coromines va rebre les màximes distincions honorífiques: Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya (1980), Premi d'Honor Jaume I (1981), Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1984), Premio Nacional de las Letras Españolas (1989) i Medalla d'Or de la ciutat de Barcelona (1994) i el Premi de la Institució de les Lletres Catalanes (1996), entre d'altres.

L'*Onomasticon Cataloniae*

L'onomàstica és la branca de la lingüística que estudia els noms propis, tant de lloc (toponímia) com de persona (antroponímia). Joan Coromines es va fixar com a objectiu recollir i estudiar tota l'onomàstica dels Països Catalans, això és, dels territoris on es parla català: Principat de Catalunya, País Valencià, Illes Balears, Franja d'Aragó i Rosselló. I ho va aconseguir esmerçant-hi pràcticament tota la seva vida, tot i que amb la col·laboració de Pau Miró i Enric Ribas, que també van anar per pobles i viles entrevistant la gent amb una llibreta i un llapis a la mà. Com hem dit Coromines va iniciar aquesta recopil·lació l'any 1931, malgrat que no partia de zero ja que des del 1925 havia començat a recollir material i, a més, també comptava amb les col·leccions aplegades per Josep M. de Casacuberta, predecessor seu a l'Institut d'Estudis Catalans. Aquest treball de recerca o de camp, el qual implicava viatjar per tota la geografia de parla catalana, el va completar amb el despullament de l'onomàstica de documents i de textos antics i moderns. De fet, com ja hem comentat, el que podem trobar a l'*Onomasticon*... sobre Sant Fost i Martorelles es correspon bàsicament al que Coromines va extreure dels textos escrits, concretament es va centrar en l'estudi etimològic dels noms *Sant Fost* i *Martorelles* (també esmenta *Cabanyes* i la *Conreria*), deixant inèdits els reculls de toponímia menor que van fer els seus col·laboradors Pau Miró a Sant Fost, vers el 1935, i Enric Ribas a Martorelles el 16 de juliol de 1933. El treball de recerca va anar de 1931 a 1939, es va interrompre amb l'acabament de la Guerra Civil i l'exili, i va seguir el 1952 fins als

anys 60. Coromines va enquestar 1.600 persones i els seus col·laboradors 394 per un total de 2000 municipis. Realment impressionant.

Com es va fer l'*Onomasticon*

En primer lloc buidava les fonst escrites (mapes, plans, cadastres, guies, geografies, monografies municipals), després visitava (o visitaven) els municipis avisant prèviament l'alcalde perquè li triessin un testimoni o informador. Coromines preferia que fossin pagesos, o bé un pastor, un caçador, un guia o un guarda forestal que eren els autèntics coneixedors de la toponímia viva. Descartava, tanmateix, els empleats municipals, els mestres d'escola i els "savis" o intel·lectuals locals, perquè sabien pocs noms o bé el seu coneixement estava alterat. Però deixem parlar el mateix Coromines que explica on i com es feia l'entrevista al pagès:

*"L'enquesta té lloc quasi sempre damunt un cim o pujol o un altre punt dominant, tot fent sovint un tomb circular, com sigui que la memòria visual és sempre molt més fecunda i que aquest procediment es presta menys a malentesos. Però, a la fi de l'enquesta, es procedia a un interrogatori per grups semàntics (fonts, rierols, estanys, cims, cases, etc.), insistint, sobretot, en els accidents particulars més susceptibles d'esmunyir-se a la memòria visual (coves, gorgues, ermites, capelles annexes, etc.), cosa que forneix sempre dades suplementàries. En fi, s'acaba demanant a l'enquestat una llista, tan extensa com ho permet el seu record, dels pobles i poblets dels voltants, propers o llunyans i dels adjectius ètnics o malnoms amb què són coneguts els habitants de cadascun d'aquests pobles [...]"*²¹

Tot aquest material oral, recollit en llibretes, era després "despullat", això és, transcrit en cèdules i llistes. Suposem que el buidatge dels textos escrits Coromines el feia directament en fitxes. Tot plegat va formar l'anomenat "cedulari general", un fitxer de 36 calaixos amb un milió

(1) Joan Coromines, *Onomasticon Cataloniae*, pàg. IX., Curial Edicions Catalanes, 1995.

*Joan Coromines amb un personatge enquestat.
Arcavell (Alt Urgell), 1936. (Fundació Pere Coromines)*

de cèdules ordenades alfabèticament. Coromines el va treballar meticulosament per a la preparació dels diccionaris etimològics castellà, aranès i català, i per a l'*Onomasticon Cataloniae*. Després d'un recorregut per tots els continents, que el salvà de la Guerra Civil i de la Segona Guerra Mundial, el cedulari es conserva a la Fundació Pere Coromines, a Sant

Pol de Mar. Nosaltres la vam visitar el 24 de setembre de 2009, la diada de la Mercè, després d’haver sabut que hi existien les dues monografies o llistes inèdites amb material recollit a Sant Fost i Martorelles als anys 30.

Reculls inèdits de Sant Fost i Martorelles

Passem a continuació a mostrar aquests reculls inèdits. El llistat o monografia de Sant Fost de Campsentelles consta de vuit folis dividits en vuit caselles cadascun que es correspondrien a les anomenades “cèdules” o fitxes de treball en què es van buidar les informacions que hi havia a la “llibreta de camp”. El recull de Sant Fost, amb 60 cèdules, va ser despulat de la llibreta el 20 de març de 1969 i el de Martorelles, amb un nombre similar, 58, el 6 de març de 1969. A cada cèdula trobem el nom de lloc corresponent, de vegades amb una breu explicació, i sempre amb un número d’ordre que no hem reproduït per tal de no entorpir la lectura.

Cal anotar que els col·laboradors de Coromines (se suposa que segueixen el mateix mètode que ell els havia ensenyat) transcriuen els noms fent indicacions de caire fonètic: pel que fa a les vocals se n’indicava l’obertura o tancament (amb una titlla oberta o tancada, respectivament), malgrat que ortogràficament no haguessin d’anar accentuades; per exemple, escrivien *Fònt de la Guinèn* o *Bòsc Gràn* indicant que les vocals “o”, “a” i “e” eren obertes; també mostraven les neutralitzacions tal com veiem en la “u” de *Càn Rubíra*. D’altra banda, els fenòmens de pronúncia consonàntica també van ser reflectits, per exemple en *Turó del Rétx* o en *Càm Matóns*. La majoria dels topònims són prou coneguts de tots nosaltres però n’hi ha que no (*Turó de Miravitxes*, *Torrent de la Lluca*, *Muntanya de l’Arumà*) i fins i tot alguns d’ells tenen variants que avui dia estan en desús. Tot plegat un petit tresor que ara veu a la llum.

Reproduïm en primer lloc els noms recollits a Sant Fost i després els de Martorelles:

“SANT FOST DE CAMPSENTELLES

P. Miró, c. 1935, despullat 20-3-1969

Llagósta, la- nucli de diverses cases agrupades a la carretera

Xiquèt, Càl-

Llébra, la-

Baqué, Càn-

El Càldes, Riu de-

Gíl, Cà m Pére-

Besòs, el-

Dóna Béu, Cà n- Turó del Bòsc d'en Dóna Déu

Rubíra, Cà n- Fònt de Cà n- Torrènt de Cà n-

Canyélles masía,

Glàç, el Póu del- Torrènt del Póu del Glàç

Castanyés, Fònt del-

Guinèu, Fònt de la-

Sànt Joàn, Fònt de-

Sànt Martinèt,

Tròns, Turó del Bòsc d'en-

Pí Candelé, el-

Codína, Còll de la Tórre-

Móntalégre, Muntànyes de-

Colònia Bòsc, la-

Rétx, El Turó del-

Córs, Màs- Torrènt del Màs-

Bàrbara, Turó del Bòsc d'en-

*Nàu, la- antigament fàbrica de dinamita. Avui solament
serveix de magatzem Torrènt de la-*

*Bèta, Fònt- està tancada al públic. És propietat del Manantial
Better. Abans d'adquirir-la aquesta companyia,
en deien “la Fònt del Ferro”*

Restoràn, el-

Fèrro, la Fònt del- veg. Bèta, Fònt-

*Mònges, Fònt de les-
Llombàrt, Torrènt de Cà- Cà n Llombàrt
Lladó, Torrènt de Cà- Cà n Lladó
Ribàlta, Rièra de Cà- Cà n Ribàlta Turó de la Ribàlta
Collèt, el-
Villàs, Muntànya, del-
Teià, Bòsc d'en- Muntànya de Cà n Teià,
(vèrteix de triangulació)
Corónes, Plà de les-
Gàtx, Turó del Bòsc del-
Vallpanéra, Muntànya de-
Torréns Vèll, Cà-
Vèi
Tórres, Cà-
Èures, Fònt de les- situada tocant a Cà n Lladó
Tóni Vèll, Fònt de Cà n a sota la Nàu
Vèi
Canalèta, Fònt de la- Torrènt de la Canalèta
Alsinètes, Bòsc de les
Fràre, Bòsc de la Ròca del-
Conrería, la-
Miravitxes, Turó de-
Amigó, la Coscoiada de l'- (vèrteix de triangulació)
Lluca, Torrènt de la-
Màs, Bòsc d'em-
Madurélla, Bòsc de la-
Parrot, Fònt del-
Bandéra, Bòsc de la- Turó de la -, el seu nom s'atribueix a
què durant la guerra dels carlins es
feien senyals des d'aquest turó amb
una bandera.
Càmpòt, el- vinya*

*Durant la recollida de materials toponímics i antroponímics.
El Cavaller de Vidrà (Osona), 1969. (Fundació Pere Coromines)*

Torrentó, Cà-

Gàt, Fònt del-

Bòsc Gràn,

Cabànyes

Arumà, Muntànya de l'-

Clàris, Fònt d'en-

Pistraüs, Fònt d'em-

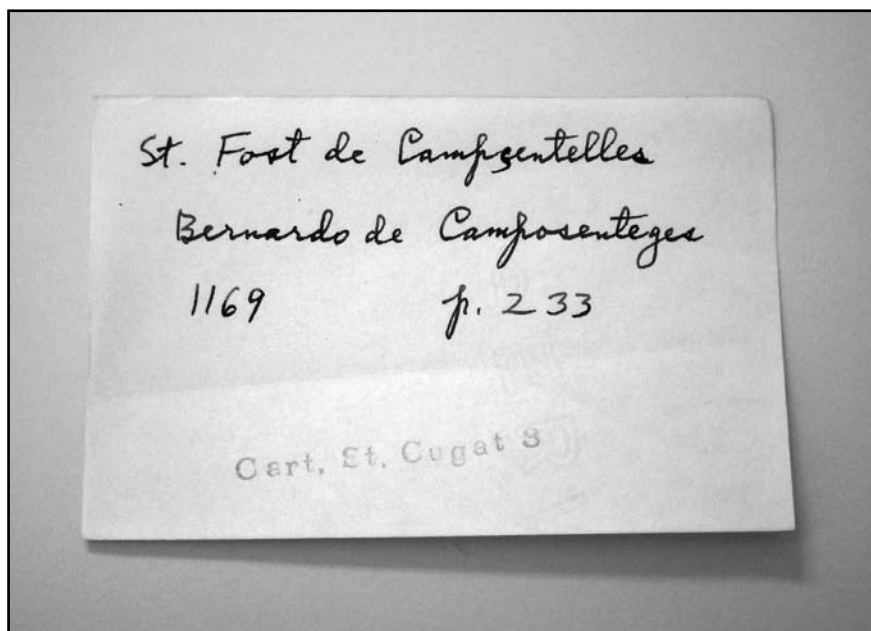
Casa avui desapareguda

situada al Bòsc Gràn

“MARTORELLES

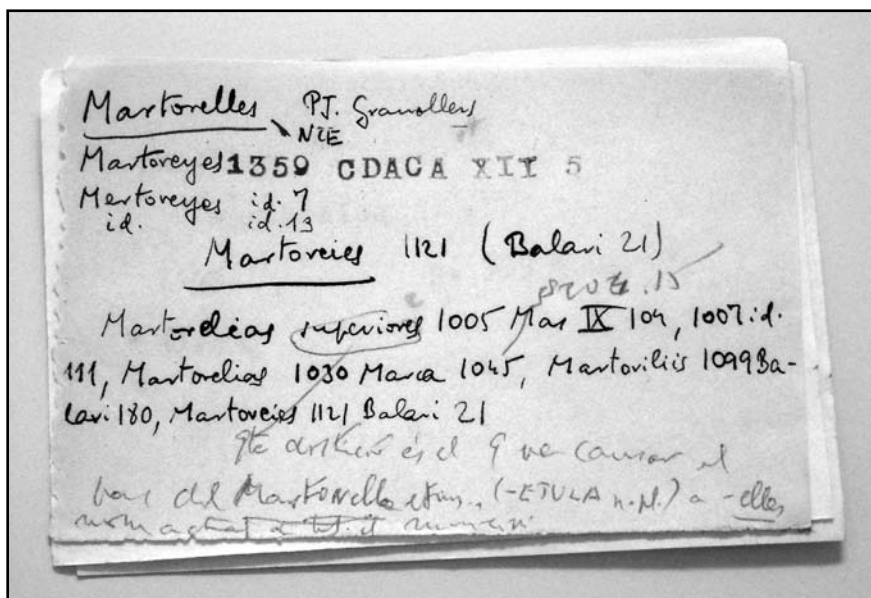
E. Ribas, 16 de juliol 1933, despullat 6-3-1969

- Musíc, Turó del-** Turó del-, propietat de Can Gallemí casa de dintre el poble
- Poàl, camí del-** Camí del-
- Mórèn, Bòsc** Bòsc Mórén
Turó del Bòsc, -o de les Pansalètes
Sèrra del Bòsc-, serrat que baixa de Castell Ruf
- Sàmpara, Cà-** Cà-, propietat de la Colònia
- Gúrri, Cà-** Torrènt de Cà-, amb el torrènt de la Sunyéra són els dos principals torrents del terme.
Cà-,
Collèt de la Fònt d'en- [també “Turó d'en Figuerals” i “Pi d'en Casals”]
Collèt de la Fònt d'en-
- Fònt,** Turó d'en-
- Cuirèt, Turó d'en-** Turó d'en- correspòn al “Turó d'en Calderó”, recollit a Montornès.
- Poc, Crèu de Cà-** Crèu de Cà- Pòch, (turó), a la banda d'Alella
- Bruquèts, bòsc del-** propietaria de can Bonaplàta
- Ròda, Cà-** (i bosc d'en-, i turó d'en-) la casa vella és a terra i es construí una gran casa que volen que es digui Cà Bonaplàta.
- Bonaplàta, Cà-**
- Collèt, el-** hi passa el camí de Martoreies a Sap Fóst
- Còll, Bòsc de Cà-** (i turó d'en Còll)
- Romaguéra, la-** el barranc entremig dels dos turons
Turonet de la-
- Xarrèt, les Barràques del-**
- Mirànda, la-** turó d'en Galzeràn –castellèt d'en Galzeràn
castellet d'en- la Mirànda
- Màtes, Sèrra d'en-** Bòsc d'en-

Cèdula amb anotació manuscrita de Joan Coromines sobre Bernardo de Camposenteges extreta del cartulari de sant Cugat. (Foto: Ferran Pérez)

<i>Péluda, la Crèn-
Boníc, Bòsc-</i>	<i>(hi ha una creu gravada en una pedra)
continuació del bosc d'en Mates, però
caien sobre Sant Fóst</i>
<i>Sunyéra, Fònt-</i>	<i>al peu de la careneta de la Romaguera,
banda dreta de torrent
Torrént de la Fònt-, els dos principals
torrents del terme amb el Torrènt de
Can Gúrri</i>
<i>Galzeràn, Turó d'en</i>	<i>castellèt d'en- [ho diu parlant de
la Mirànda]
Castellèt d'en-, la Mirànda</i>
<i>Fèrro, la Fònt del-</i>	<i>molt anomenada i molt bona</i>

Cèdula amb diverses anotacions manuscrites de Coromines sobre Martorelles.
(Foto: Ferran Pérez)

Bassassa, la-	sort ² a plom; molt abundant.
Escanals, Torrènt de les-	en el punt precís de juntar-se [torrènt de Càñ Gúrri i torrènt de la Sunyéra]
Sunyé, Riéra d'en-	més avall [del Torrènt de les Escanals]
Càm, Torrènt d'en-	que baixa de "la Licorèia"
Marína, Sèrra de-	nom general de la carena divisòria
Ruf, Castèll-	
Esparvés, Turó dels-	sobre la Pedrèra / un "vaivé" entre ells
Fontanílla, la	
Pansalètes, les-	havien estat vinyes,
	Turó de Bòsc Mòreu o de les Pansaletes
Ollèta, Còll d'-	a ponent de la montanya de Déu

(2) Surt.

<i>Gallemit, Cà-</i>	<i>casa de dintre el poble</i>
<i>Déu, Muntanya de-</i>	<i>a la banda de “Montornès”, el “bosc Mòncau” (en el mapa Brossa, diu: Turó Montcau)</i>
<i>Móntcàu, el Bòsc-</i>	<i>veg. Déu, la Muntanya de-</i>
<i>Mercadé, Còll-</i>	
<i>Sànt Miquèl, Castéll de-</i>	<i>la partió dels termes [de Vallromanes i Martorell passa a mitja vessant del Turó de Sant Miquèl]</i>
<i>Terròs, Càl-</i>	<i>avall del torrènt de Càl Gúrri, dreta del torrent</i>
<i>Sebastià, Càl</i>	<i>torre de més amunt de Càl Terròs</i>
<i>Antíc, Cà l’-</i>	<i>més amunt de Càl Sebastià</i>
<i>Matóns, Càl-</i>	<i>més amunt de Cà l’Antíc</i>
<i>Miqueló, Càl-</i>	<i>més amunt de Càl Matóns, són tres cases (arrendades)</i>
<i>Elò, Càl-</i>	<i>quatre o cinc estades</i>
<i>Mariàno, Càl-</i>	
<i>Olivéres, Cà n’-</i>	
<i>Colònia, la-</i>	<i>de l’Ajuntament de Barcelona, abans “Càl Giróna”</i>
<i>Giróna, Càl-</i>	<i>veg. Colònia, la</i>
<i>Barbéta, Càl-</i>	<i>encara que d’aquesta vessant correspon a Vallromanes, la partió passa a mitja vessant del turó de St. Miquèl</i>
	<i>Torrènt de Càl-, afluent del torrent de Can Gurri</i>
<i>Rós, Càl-</i>	<i>no hi ha ningú; els van treure fa dos o tres anys</i>
<i>Xicòla, Plà-</i>	<i>i Bòsc Xicòla (la casa a terra) masover de Càl Sàmpàra esquerra del torrent; al peu, llevant de Castell Ruf.</i>
	<i>Torrènt del Bòsc, afluent del torrent de Can Gurri.</i>

*Torrà, Turó de Màs-
Andréu, Plànes de l'-*

*Maiòles, Rocà d'en-
Corbéra, Coll-*

*Alélla, Sérra d'-
Casals, el Pi d'en-
Figueràls, Turó d'en-
Mónjoàn, Ròc de-
Pèpa, Bòsc de la-*

*darrera mateix de Càn Sàmpara
entre el Castell Ruf i el Pi d'en Casals
(el Dr. Andreu propietari)*

el rocar de la banda de Vallromanès

*la carena divisòria,
veg. Gúrri, Collèt de la Fònt d'en-
veg. Gúrri, Collèt de la Fònt d'en-
a la banda d'Alella
a la banda d'Alella”*

*Joan Coromines al seu estudi de Pineda de Mar, 1979.
(Fundació Pere Coromines)*

Per acabar, reproduïm el que es va publicar a *Onomasticon Cataloniae* sobre les nostres poblacions; com ja hem comentat, es tracta de l'estudi etimològic del nom d'ambdues localitats a partir de la documentació escrita, antiga i moderna, despullada per Joan Coromines. Pel que fa a Sant Fost, Coromines deixa molt clar que *Sentelles* és un nom de persona d'origen germànic i el deslliga del mot *Centelles*, amb el qual es confonia sovint; Coromines explica que tenia material recollit a Sant Fost del 1912 i del 1917, però això ens sobta perquè ell era encara un nen, la qual cosa ens fa pensar que potser va ser Josep M. de Casacuberta l'autor d'aquestes anotacions. Quant a *Martorelles*, conclou que aquest nom significa “els fossars, els cementiris”. Cal anotar que hem cregut oportú suprimir algunes consideracions etimològiques que serien massa feixugues per als lectors no avesats als estudi etimològics. Comencem, doncs, amb Sant Fost (també hi hem inclòs la referència que es fa de Cabanyes):

(dins l'entrada CENTELLES)

“Per a la recerca de l'origen del nom en aquest cas tenen també importància cabdal els homònims.

B) El segon membre del compost, en el determinatiu del poble de *Sant Fost de CAMPSENTELLES* (que s'havia grafiat *Capcentelles*, fins a la revisió de 1933, informada per la comissió toponímica de l'I.E.C. (Fabra, Casac. i Cor.). En l'ús col·loquial es diu *Sant Fost* (*sam fòst*, i prou), com ho tinc anotat des de 1912 i 1917 en el poble mateix, a Montornès, a Vallromanes etc.

MENCIONS ANT. 967: “in com. ... Barchinone in villa --- *Campo Sentigis*” (*Cart.St. Cugat I*, 72). 978: *Campo senteges* (Balari, Orig., 188). 1071 (*Cart.St. Cugat II*, 156; I Mas, N.H.Bna. IV, 263); en forma d'adj. En -ENSIS qualificant la muntanya que domina el poble. 1030: “Serra de *Campo-sentegeso*” (*Cart.St. Cugat II*, 166); i Mas, o.c. IV, 269). 1031: *Campsenteies* (*Cart.St. Cugat II*, 169 i Mas, 271). 1080: *Campo Scen<te>ges* (Mas, N.H.Bna. x, 141). 1141: *Campo Senteies* (d'Albon, *Cart. Du Temple*, p. 168). 1169: *Camposenteges* (*Cart.St. Cugat III*, 233). 1183: *Campsentigiis* (ib. II, 214). 1190: *camp Senteges* (Mas, N.H.Bna. VI, 72 i *Cart.St. Cugat III*, 404). 1221: *Campo Scintillorum* (BABL VIII, 144). 1222: *Campo de Scin-*

tillis (BABL I, 243). 1226: *Campo Scintillis* (BABL II, 243). 1242: *Camposcintillarum* (Cast.S.C. III, 491).

[...]

ETIM. En el complex que hem estudiat s'han sumat i assimilat, o confós progressivament, dos ètimons. (1) El terme topogràfic SENTICLAS, derivat del ll. SENTIS ‘bardissa’, ‘arbust espinós’, en particular l’arç, molt ben doc. des de Ciceró, Virgili i Columel·la. (2) EL NP³ germànic SUINTHILDIS ben conegut com a masculí, I també femení.

En el nom (A), i potser en part de (E), es tracta de l’ètimon (1); en B), i D) es tracta de l’ètimon (2). La intervenció de (2) en (A) es limità a consolidar l’ús del nom topogràfic. En (B) i (D) tenim certament el nom de persona (2), si bé la influència de (A), lloc molt més conegut i de transcendència nacional, féu que junt amb la pron. *-éles*, que tenia etimològicament, aparegués també *éies*, que és la pron. Pròpia de (A): el grup *-CL-* darrere vocal dóna *-yl-*, reduïda modernament a *-i*.⁴

També en el nom (C) sembla que hi ha rastre dels dos ètimons; i, a causa de la seva primerenca desaparició, no podem veure tan clar quin fou aquí el bàsic, potser (1) atesa la S- de la menció més antiga, i el pl. en *-AS-* de totes elles.

Tardanament, la gent curial volgué veure-hi el nom de la guspira tempestuosa ‘centella’ ll. *scintilla*, d’on les grafies molt tardanes en *Sci-* o *Sce-*, però això és una etimologia popular o curialesca: en el fons enterament errònia.

El NP que fou el principal responsable de tots, especialment (B) i (D), fou ben usual en la nostra alta Edar mitjana. Sovint, des de 879. [...] Aquesta és, en efecte, la forma etimològica d’aquest NP: compost de les fecundes arrels germ. *-HILD* i *SUINTH-*: 34 noms en Först. (del qual no sempre es distingeix *SINTH-*, amb 52 noms). De *-HILD* n’hi ha més de 300 (amb 9 fem.). D’aquell prové, com a diminutiu el nom Suínla que fou el d’un rei dels visigots [...].

(3) Nom propi.

(4) Joan Coromines, *Onomasticon Cataloniae*, pàg. 349, volum III. Curial Edicions Catalanes, 1995.

Taula de treball de Joan Coromines a pineda de mar, 1979. (Fundació Pere Coromines)

L'assimilació de LD en LL és un fet freqüentíssim, com és sabut, en tota mena de textos d'aquesta època; molt més encara en els catalans que en els castellans, on l'estudia bé Mz. Pi. (*Orig.*). En la nostra toponímia sovint trobem després aquesta –LL- canviada en *l*, segons l'evolució general.

És, doncs, clar que en (*B*), *Camp-sentelles*, tenim aquest nom NP en genitiu germànic CAMPUS S(U)INTILLIS, i en forma anàloga en (*D*) i els altres; 2 mentre que en (*A*) es partí del nom comú romànic de plantes i bardisses, i el NP només hi intervingué a posteriori, consolidant el nom i causant-hi la pron. culta –*elas*, desmentida encara per l'ús popular.”⁵

“CABANA/CABANYA/CABANYES

El mot *cabana/cabanya* (< ll. CAPANNA) ‘petita construcció rudimentària a la muntanya o al costat dels pasturatges’; i els seus derivats que han acabat essent noms de masies, de partides de ter-

(5) Idem, pàg. 350, volum III.

reny i d'algunes poblacions. Ací ens limitarem a esmentar les dades pertanyents als municipis i a altres localitats de certa importància, incloent-hi (infra) *Cabanassa*, *Cabanelles*, *Cabanells*, i *Cabanil* i alguns compostos. [...]

Cabanyes, antiga parròquia Sant Cebrià de Cabanyes, que apareix en els docs. de 1142, 1144, 1170 (*Bast.-Bass, GIMedLat*, col. 374), en el Vallès prop de Sta. Perpètua de Mogoda.”⁶

“MARTORELL, MARTORELLES i anàlegs

1) La vila situada a la confluència de l’Anoia amb el Llobregat. [...]

ETIM. [...] *Martorell* prové d’un diminutiu *MARTYRETULUM ‘el petit cementiri’, dim. homòleg de les parelles *Pinell* (PINETULUM) / *Pinet* (-ETUM), *Llorell/Lloret*, *Espinalbell/Espinalbet*, *Rourel/Rouret*, *Marganell/Marganet*, (cf. Montoliu, BDC v, 34-7); i les femenines *Olzinella/Alzineda*, *Olivell/Olivet*, *Canavelles/Canamamar*.

Deixem a cura dels historiadors i arqueòlegs locals indagar si els cementiris dels nostres *Martorell* es pogueren fer de resultes de batalles contra pagans agarens⁷ o normands: com invita a imaginar-ho la situació de *Martorell* principal (1), en l’estratègica situació en el *Forus Martyretuli*, on com hem documentat supra es lliuraren tantes batalles contra els moros en vida de Guifre i del Comte Borrell, i ja a l’endemà de la presa de Bna. per Lluís el Piadós; i encara en la citada lluita de 1115. [...]

El femení *Martorella*, pl. *Martorelles*, n’aporta una excel·lent comprovació, car aquest prové del plural neutre ll. MARTYRETULA ‘els fossars, els cementiris’

MARTORELLES, poble del baix Vallès oriental, 5 k. NE de Montcada, ente Mollet i Montornès.

Pron. *mərturéiəs* oït per mi, allí mateix i als pobles veïns, 1913ss.

(6) Joan Coromines, *Onomasticon Cataloniae*, pàg. 156, volum III. Curial Edicions Catalanes, 1996.

(7) Manera culta per referir-se als musulmans o sarraïns.

MENCIONS ANT. 1005: *Martorelias superiores* (Mas N.H. Bna, IV, 104); 1007: id. (Mas o.c. IX, 11^a); 1130: “in com. Barchinonensi, in Vallensi, in loco cognominato *Martorelias*” (MarcH., 205.15, col. 1045); 1099: *Martoriliis* (Balari, *Oríg.* 180); 1121: *Martoreies* (Balari, *Oríg.* 21); 1195: *Martoreies* (Cart.St.Cugat III, p.339); S. XII: “Ste. Marie de *Martoreies* et in parr. Sti. Saturnini Palacii Almanle” (Ccandi, *Mi.Hi.Ca* I, 49); 1359: *Martoreyes* repetit 3 cops (CoDoACA XII, 5, 7.13).

Aquí el neutre plural MARTYRETULA va servir per designar dues barriades veïnes –cf. les “*Martorelias superiores*” de les mencions de 1005 i 1007, fent contrast amb unes *Martorelias inferiores*–, d’aquí el plural: primer, pl. llatí en –A; després, duplicant el signe del plural, amb –s del pl. català. En *Martorelles*, la pron. –éyəs, amb una è oberta i amb y és prova eloqüent que aquí no tenim el sufix –ELLUM sinó la prolongació de –ECLA –ETULA; en *Martorell* (1), com que ja som a la zona on es pronuncia *vell* i no *vei*, *palla* i no *paia*, el sufix cedí a la influència del trivial –éll, –ELLU amb *e* tancada.

El femení *Martorella*, en singular i en plural, es va repetint per les terres del Migjorn: nom d’importants paratges muntanyosos, o rurals, sovint amb rastres d’antiga població, i en notable coincidència amb llocs on pogué haver-hi fossars en temps remots. [...]

No seria fàcil destriar del tot la qüestió de MARTURETU, i –ETULU, de la dels NPP derivats de MARTYR, vg. MARTUR, i del seu derivat MARTURIUS; car ni tan sols podem esbrinar si en el cas de l’aplicació personal hi ha gaire més d’al·lusió als sants màrtirs de l’església heroica, que de record dels estimats difunts que jauen en el fossar local.

Perquè és que, en un sentit o altre, interessa, així mateix, per al problema toponímic dels nostres *Martorell* i *Martorella*, veure fins a quin punt aquest grup de NP tenia arrels paleocristianes a la nostra terra. [...]”⁸

Agraïments:

Josep Ferrer i Josep Miranda, de la Fundació Pere Coromines

(8) Joan Coromines, *Onomasticon Cataloniae*, pàg. 210-212, volum III. Curial Edicions Catalanes, 1996.